

सर्वोच्च अदालत, पूर्ण इजलास
माननीय न्यायाधीश डा. श्री कुमार चुडाल
माननीय न्यायाधीश श्री टेकप्रसाद दुङ्गाना
माननीय न्यायाधीश श्री बालकृष्ण ढकाल
फैसला

०७७-NF-००३८

मुद्दा: आयकर(०६४।०६५)।

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका, वडा नं.५ भाटभटेनीमा रहेको
भाटभटेनी सुपर मार्केट एण्ड डिपार्टमेन्टल स्टोर प्रा.लि. स्थायी लेखा
नं.३००१४२०८४ को तर्फबाट अख्तियार प्राप्त काभ्रे जिल्ला, बनेपा
नगरपालिका, वडा नं.५ बस्ने वर्ष ३३ को अधिवक्ता अर्चना सुवाल-----१

पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

महानिर्देशक, आन्तरिक राजस्व विभाग, लाजिम्पाट, काठमाडौं-----१
आन्तरिक राजस्व विभाग, अनुसन्धान तथा विकास शाखा, लाजिम्पाट
काठमाडौं-----१
ठूला करदाता कार्यालय, हरिहरभवन, ललितपुर-----१

प्रत्यर्थी
वादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने:

ठूला करदाता कार्यालय ललितपुर
मिति: २०६९।०५।०१

प्रशासकीय पुनरावलोकन गर्ने:

महानिर्देशक श्री टंकमणि शर्मा, आन्तरिक राजस्व विभाग
मिति: २०६९।०९।०६

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:

माननीय अध्यक्ष श्री डिल्लीराज आचार्य
राजस्व सदस्य श्री जीवनकुमार घिमिरे
लेखा सदस्य श्री डम्बरबहादुर कार्की
राजस्व न्यायाधिकरण काठमाडौं
मिति: २०७४।०३।२९

यस अदालतमा फैसला गर्ने:

सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा.
माननीय न्यायाधीश श्री प्रकाशकुमार हुंगाना
मिति: २०७६।०९।२८

न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११(२)(ख) बमोजिम यस अदालतको पूर्ण इजलासबाट मिति २०७८।०३।१० मा पुनरावलोकनको अनुमति प्रदान भए अनुसार पुनरावेदनको रोहमा दर्ता भई इजलाससमक्ष पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार रहेको छः

तथ्य खण्ड

१. विविध खाद्यवस्तुको खुद्रा कारोवार गर्ने करदाता भाटभटेनी सुपरमार्केट एण्ड डिपार्टमेण्टल स्टोर प्रा.लि. ले आ.व. ०६४।०६५ को आय विवरण आयकर ऐन, २०५८ को दफा ९९ बमोजिम कर निर्धारण गरी सोही ऐनको दफा ९६ अनुसार करयोग्य आय रु.३,९३,४६,५९५।९२ देखाई मिति २०६५।०९।२९ मा पेश गरेको आय विवरणमा कर कार्यालयबाट कर परीक्षण सम्पन्न भई मिति २०६६।०४।१२ मा आयकर ऐन, २०५८ को दफा १०१ बमोजिम यस आ.व.को लागि जम्मा रु.४,३६,१५,५०२।९२ संशोधित करयोग्य आय कायम गरी मिति २०६६।०४।१४ मा सोही ऐनको दफा १०२ बमोजिम ठूला करदाता कार्यालय, हरिहरभवन, ललितपुरबाट संशोधित कर निर्धारण आदेश।
२. प्रस्तुत करदाताको आ.व.०६४।०६५ को कारोवारको आन्तरिक राजस्व विभाग, अनुसन्धान तथा विकास शाखाको मिति २०६८।११।२८ को निर्णयबाट मूल्य अभिवृद्धिकर तर्फ अनुसन्धानात्मक कर परीक्षण सम्पन्न भई सोही दिन अन्तिम कर निर्धारण आदेश जारी भएको छ। सो अनुसार आयकर ऐन, २०५८ बमोजिम संशोधित कर निर्धारण गर्न र अन्य विषयमा थप छानवीन समेत गरी पूर्ण कर परीक्षण गर्न मिति २०६८।१२।०७ को पत्रबाट लेखिआए बमोजिम कर परीक्षण गरिएकोमा सो सिलसिलामा प्राप्त कागजातहरूको अध्ययन, छानवीन तथा हिसाव कितावको परीक्षण गरी मिति २०६९।०३।२७ मा पेश हुन आएको प्रतिवेदन अनुसार आयकर ऐन, २०५८ बमोजिम कट्टी गर्न नपाउने खर्चहरू कट्टी गरेको देखिएकोले सोही ऐनको दफा १०१ (२) बमोजिम संशोधित कर निर्धारण गर्नु पर्ने भएको हुँदा सो बमोजिम निर्धारण गर्नु नपर्ने कुनै ठोस सबुद प्रमाण भए पत्र प्राप्त भएको मितिले १५ दिन भित्र लिखित जवाफ पेश गर्न आयकर ऐन, २०५८ को दफा १०१(६) बमोजिमको सूचनामा खर्च कट्टी पाउने कारण र आधार खुलाई पेश गर्न कार्यालयले करदातालाई मिति २०६९।०३।०८ मा जारी सूचना।
३. ठूला करदाता कार्यालयको लिखित जवाफ पेश गर्ने बारेको मिति २०६९।०३।०८ को पत्र करदाताले मिति २०६९।०३।२९ मा बुझिलिई मिति २०६९।०४।१२

मा संशोधित कर निर्धारण गर्नु पर्ने होईन भन्ने समेत बेहोराको ठूला करदाता कार्यालयमा पेश गरेको लिखित जवाफ।

४. मिति २०६९।०३।०८ मा जारी भएको सूचनामा कुनै संशोधन गर्नु पर्ने नदेखिएकोले प्रस्तुत करदाताको आ.व. ०६४।०६५ को कर परीक्षण गरी मिति २०६९।०३।२७ मा पेश हुन आएको प्रतिवेदन र आन्तरिक राजस्व विभागको अनुसन्धान तथा विकास शाखाले मूल्य अभिवृद्धि कर सम्बन्धमा छानवीन गरी मिति २०६८।१०।२४ मा स्वीकृत प्रतिवेदन तथा मिति २०६८।११।२८ मा मूल्य अभिवृद्धि कर निर्धारण गर्न खडा गरेको निर्णय पर्चा समेतलाई यस कर निर्धारणको अभिन्न अंग मानी करदाताको आ.व. ०६४।०६५ को लागि कर योग्य आय रु.२०,९०,८९,९६९।७८ कायम गरी आयकर ऐन, २०५८ को दफा १०१(२) बमोजिम पुनः संशोधित कर निर्धारण गरी सोही ऐनको दफा १०२ बमोजिमको सूचना करदातालाई दिने भन्ने समेत बेहोराकोको ठूला करदाता कार्यालय, हरिहरभवन, ललितपुरको मिति २०६९।०५।०१ को निर्णय पर्चा।
५. नक्कली बिल बीजकबाट कम्पनीले कारोबार गरेको होइन। यस आ.व. मा श्रद्धा इन्टरप्राइजेज मार्फत कर बीजक नं. ९५३, ९५४ र ९५५ बाट खरिद गरेका मालसामान स्टोर खाता एवं खरिद खातामा आम्दानी वाधी खरिद गरेका सामानको मूल्य विक्रीकर्ता फर्मलाई चेकमार्फत भुक्तानी गरेको हो। चेक मार्फत भुक्तानी भएको कुरा पार्टी लेजर, लेखा र क्यास बुकबाट देखिन्छ। विपक्षी कार्यालयले खरिदमा प्रश्न उठाएको छ। विक्रीमा प्रश्न उठाएको छैन। विक्रीमा प्रश्न नउठेको अवस्थामा खरिदमा प्रश्न उठाउन मिल्दैन। विक्रीमा प्रश्न नउठेपछि खरिद स्वीकार गरेको मानिन्छ। खरिद गरेर नै विक्री गरेको हो। कर कार्यालयले आपूर्तिकर्ता फर्मको सम्पर्क व्यक्ति, फोन नं. र ठेगाना देखाउन नसकेको भन्ने सम्बन्धमा आपूर्तिकर्ता फर्मको विवरण यो फर्मले देखाउने होइन। तथापि केही फर्मको प्रमुख व्यक्ति, नाम र ठेगाना उपलब्ध गराएका छौं। आपूर्तिकर्ता फर्मको कारोबारसँग सम्बन्धित कुरा कारोबार गर्ने फर्मले देखाउने हो। कार्यालयले पेश गरेका बिल बीजक देखाई सद्दे कीर्ते छुट्टयाई नक्कली भनिएका बिल बीजकको सम्बन्धमा कम्पनीलाई आफ्नो भनाई राख्ने मौका दिएको छैन। यस अवस्थामा आपूर्तिकर्ता फर्मको पहिचान खुलाउन नसकेको भनेर कर अधिकृतले गरेको निर्णय काल्पनिक छ। आपूर्तिकर्ताबाट खरिद गरेका मालवस्तु विक्री गरी विक्रीमा कर उठाई कर विवरण र रकम दाखिला गरी सकेको अवस्थामा बीजकबाट तिरेको रकम कट्टी नपाउने भन्नु कानूनसम्मत हुँदैन। तसर्थ ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय बदर गरी पाउँ भन्ने समेत बेहोराको

करदाताले आन्तरिक राजस्व विभागमा पेश गरेको प्रशासकीय पुनरावलोकनको निवेदन।

६. निवेदक फर्मले यस आ.व. मा विभिन्न फर्महरूबाट जारी भएको बिल विजकको आधारमा कर कट्टी दावी गरेको देखिएकोले आपूर्तिकर्ता फर्मका प्रमुख व्यक्ति, नाम, ठेगाना र फोन नम्बर उपलब्ध गराउन भन्दा आफूले आपूर्तिकर्ता फर्मका प्रमुख व्यक्ति, नाम, ठेगाना र फोन नम्बर उपलब्ध गराउन नसक्ने जवाफ दिएको देखियो। त्यसै गरी निवेदक फर्मले कारोबार गरी रकम भुक्तानी दिएको भनी कर कट्टी दावी गरेकोमध्ये श्रद्धा इन्टरप्राइजेज प्रा.लि.का प्रोप्राइटर अमर प्याकुरेलले यस आ.व. ०६४।०६५ मा निवेदक फर्मसँग आफूले कारोबार नगरेको र भुक्तानी पनि नलिएको भनी वयान गरेको देखिन्छ। सामान बिक्री नगरी बिल बीजकमात्र बिक्री गर्ने गरेको पुष्टि भएका फर्मसँग खरिद गरेको देखाएको सम्बन्धमा कार्यालयले राखेको जिज्ञासामा निवेदक फर्मले गल्ती स्वीकार गर्दै एकपटकलाई माफ मागेको देखियो। पार्टी लेजरबाट कारोबार नभएका फर्मको बीजकबाट खरिद देखिएको सम्बन्धमा पनि निवेदक फर्मले बिल नक्कली भएको र बिल दिने व्यक्ति सही भए नभएको थाहा भएन भनी लेखाएको देखिन्छ। सामानको भुक्तानी आपूर्तिकर्ता फर्मको सञ्चालक तथा प्रोप्राइटरलाई चेक र नगदबाट गरेको भने पनि चेक वा नगदमार्फत भुक्तानी गरेको एकिन हुन सकेको छैन। निवेदक कम्पनीका सञ्चालकले वेदतावाल फर्मसँगको कारोबारमा भुलबस कर दावी हुन गएकोले कर निर्धारण भएमा मञ्जुर छ भनी लेखाएको देखिन्छ। यसरी निवेदक फर्मले कर कट्टी दावी गरेको बिल बीजक नक्कली देखिएको, निवेदक फर्मलाई सामान आपूर्ति गर्ने श्रद्धा इन्टरप्राइजेज प्रा.लि.का प्रोप्राइटर अमर प्याकुरेललाई सो बारेमा सोधनी गर्दा यस आ.व. मा प्रस्तुत करदातालाई सामान आपूर्ति नगरेको भनी वयान गरेको र वेदतावाल फर्म वा कम्पनीसँगको कारोबार देखाई कर कट्टी दावी गरेको सम्बन्धमा निवेदक फर्मले कर निर्धारण गरेमा मञ्जुर छ भनी कर निर्धारण गर्दा हुने स्वीकार गरेको समेत देखिँदा ठूला करदाता कार्यालयले निवेदक फर्मको आ.व. ०६४।०६५ को लागि रू. २०,९०,८९,९६९।७८ संशोधित आयकर निर्धारण गरेको मिति २०६९।०५।०९ को निर्णय पर्चा मिलेको देखिँदा निवेदकको निवेदन खारेज हुने ठहर्छ भन्ने समेत बेहोराकोको आन्तरिक राजस्व विभागको मिति २०६९।०९।०६ को निर्णय।
७. यस कम्पनीले विभिन्न आपूर्तिकर्ताबाट खरिद गरेको खर्चलाई व्यक्तिगत धारणा र अनुमानको आधारमा अवास्तविक नामाकरण गरी कर निर्धारण गरेको विपक्षी कार्यालयको निर्णयले कर कानूनको मर्म र भावनामा चोट पुऱ्याएको छ। कम्पनीले कानून विपरीत कारोबार गरेको छैन। खरिद बिक्री रीतपूर्वकको बीजकबाट भएको

छ। कुनै पनि बिल बीजक झुट्टा छैनन्। यस कम्पनीले कारोबार Computer system मा आवद्ध गरेको छ। त्यो कुरा प्रत्यर्था कार्यालयको जानकारीमा छ। कारोबार अन्तर्गत खरिद र विक्री Computer system बाट प्रष्ट देखिई रहेको हुँदा त्यो कारोबारलाई प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा १४ बमोजिम प्रमाणमा ग्रहण गरिनु पर्दछ। यस आ.व. मा श्रद्धा इन्टरप्राइजेजबाट कर नं. ९५३ बाट रू. ७५,७५०।-, ९५४ बाट रू.८८,७५०।- र ९५५ बाट रू.१,२१,२५०।- गरी रू.२,८८,७५०।- बराबरको सामान खरिद गरी स्टोर र खरिद खातामा आमदानी वाधी उक्त इन्टरप्राइजेजलाई पचास हजारसम्मको नगदमा र सोभन्दा माथिको चेक मार्फत भुक्तानी गरेको तथ्य पार्टी लेजर, बैंक एकाउन्ट र क्यास बुकबाट स्पष्ट देखिएको अवस्थामा पनि कर कार्यालयले ती कागजहरूको मूल्याङ्कन गरेको छैन। खरिद गरिएको कर बीजक अनुसारको सामान स्टक लेजर, पर्चेज बुकमा आमदानी वाधिएको छ। त्यसबाट नै खरिद प्रमाणित हुन्छ। त्यसै अनुरूप अन्य फर्महरूबाट पुनरावेदक कम्पनीले सामान खरिद गरेको स्वीकार गर्ने कर कार्यालयले खरिदलाई अमान्य गरेको छ। पुनरावेदक कम्पनीको हिसाब किताब, बिल भौचर, पार्टी लेजर, बैंक स्टेटमेन्ट विपक्षी कर कार्यालयमा नै रहेको अवस्थामा खर्च कट्टी पाउन बीजक हुनु मात्र पर्याप्त हुँदैन, वस्तु वा सेवाको कारोबार पनि भएको हुन अनिवार्य हुन्छ भन्ने कर कार्यालयको निर्णय कानून अनुरूप छैन। पुनरावेदक कम्पनीलाई सामान आपूर्ति गर्ने आपूर्तिकर्ता फर्महरूले कर विवरण पेश नगरेको र कर नतिरी सम्पर्क विहीन रहेको कुरा यस कम्पनीले थाहा पाउने कुरा होइन। यस कारण पुनरावेदक कम्पनी आपूर्तिकर्ता फर्मका प्रमुख व्यक्तिको नाम, ठेगाना, कारोबारस्थल र सम्पर्क नं. उपलब्ध गराउन नसकेको अर्थात पहिचान गराउन नसकेको भन्ने आधारमा कर निर्धारण गर्ने निर्णय पर्चा आयकर ऐन, २०५८ को दफा १५ प्रतिकूल हुँदा आन्तरिक राजस्व विभागको मिति २०६९।०९।०६ को निर्णय बदर गरी न्याय पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको पुनरावेदक कम्पनीले राजस्व न्यायाधिकरण काठमाण्डौमा मिति २०६९।१२।१२ मा पेश गरेको पुनरावेदन पत्र।

८. यसमा लागत खर्च कट्टी दावी अमान्य गर्ने गरेको शुरू कार्यालयको निर्णय फरक पर्न सक्ने अवस्थाको हुँदा अ.व.२०२ नं. बमोजिम सरकारी वकिल, आन्तरिक राजस्व विभागलाई पेशीको सूचना दिई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने बेहोराकोको राजस्व न्यायाधिकरण काठमाण्डौको मिति २०७०।०७।२४ को आदेश।
९. प्रस्तुत मुद्दामा आयकरतर्फको खर्च दावी गरिएका बिल बीजकहरू मूल्य अभिवृद्धि कर २०६४-०६७ को मुद्दामा नक्कली कारोबार भनी ठहर भएका बिल बीजक भएको देखिएकोले ती बिल बीजकले कानूनी मान्यता पाउन सक्दैन। लागतको सम्बन्धमा

विचार गर्दा पुनरावेदक कम्पनीको माल वस्तु खरिद गर्दाको मूल्य लागत हुने हो। त्यसैले आयकरतर्फ लागतको विषय उठ्नु स्वभाविक भए पनि मालवस्तु खरिद गरेको देखिने बिल बीजक नक्कली भएको हुँदा लागतलाई मान्यता दिन मिलेन। पुनरावेदक कम्पनीले कारोबार गरेका १५२ वटा फर्महरू विवादित भएको देखिन्छ। पुनरावेदक कम्पनीले ती फर्म वा कम्पनीबाट मालवस्तु वा सेवा नलिई बिल बीजक मात्र लिएको देखिन्छ। बिल बीजक मात्र लिने र मालवस्तु खरिद नगरी कर कट्टी दावी गरेको कार्यलाई सक्ली कारोबार भन्न मिल्दैन। अन्य कुराको हकमा पुनरावेदक कम्पनीकै हकमा यस न्यायाधिकरणबाट ९७-०६९-००१८९ मा प्रमाणहरूको विवेचना भै निर्णय नं.६४२ मा निर्णय भैसकेको समेतका आधार र कारणबाट ठूला करदाता कार्यालयको मिति २०६९।०५।०१ र आन्तरिक राजस्व विभागको मिति २०६९।०९।०६ को निर्णय मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ भन्ने समेत बेहोराको राजस्व न्यायाधिकरण काठमाण्डौको मिति २०७४।०३।२९ को फैसला।

१०. यस कम्पनीले सामान आपूर्ति गरेका फर्म वा कम्पनीले सामान विक्री गरेको विवरण कर कार्यालयमा पेश नगरेको देखिएमा सामान विक्री गर्ने फर्म वा कम्पनीलाई कारवाही गर्नु पर्नेमा कारवाही नगरी पुनरावेदक कम्पनीको दोष देखाई करको भार बोकाएको छ। पुनरावेदक कम्पनीले नक्कली बिल विजक प्रयोग गरेको भन्ने कर प्रशासकको निर्णय र राजस्व न्यायाधिकरणको फैसला भए पनि त्यो कही कतैबाट पुष्टि भएको छैन। कर विवरण दाखिला गर्दा पुनरावेदक कम्पनीले श्रद्धा इन्टरप्राइजेजसँग खरिद गरेको देखाएकोमा कर कार्यालयले सो कम्पनीको प्रो. अमर प्याकुरेललाई बयान गराई निजले पुनरावेदक कम्पनीलाई सामान विक्री गरेको होइन भनी लेखाएको आधारमा कर निर्धारण गरेको भए पनि निजले पेश भएका बिल बीजक नक्कली हुन भन्न सकेको देखिँदैन। मालवस्तु आपूर्ति गर्ने फर्म वा कम्पनीका प्रोप्राइटरले बिल बीजक नक्कली हुन भन्न नसकेको अवस्थामा त्यही फर्मबाट जारी भएका बिल बीजक नक्कली हुन भन्न मिल्दैन। न त निजको बयानमा हामीलाई प्रतिरक्षा गर्ने मौका दिएको छ। प्रतिरक्षा गर्न नदिई भएको निर्णय कानूनी रूपमा शून्य हुन्छ। त्यसैगरी पुनरावेदक कम्पनीको वास्तविक खरिद र विक्री खातामा देखिएको कुरालाई कर प्रशासकसमेतले अनदेखा गरेको छ। सम्बन्धित आपूर्तिकर्तालाई नगद र चेकमार्फत भुक्तानी गरेको एकिन नभएको भन्ने निर्णय एवं फैसलाको सम्बन्धमा भुक्तानी भएको देखिने प्रमाण लिखित जवाफमा उल्लेख भएको छ। आपूर्तिकर्ता फर्मले भुक्तानी नभएको भन्न सकेको अवस्था पनि छैन। आपूर्तिकर्तालाई वास्तविक रूपमा भुक्तानी भएको हो। खरिद भएको वस्तुहरू विक्री भए अनुसार प्राप्त आयमा पुनरावेदक कम्पनीले नियमित रूपमा आयकर तिर्दै आएको छ। यसरी खरिद र विक्री भएका मालवस्तुको बिल बीजकलाई

नक्कली भन्नु अन्यायपूर्ण हो। आपूर्तिकर्ता फर्म ननफाइलर हुनु पुनरावेदक कम्पनीको दोष होइन। आपूर्तिकर्ता ननफाइलर हुनुमा कर प्रशासकको दोष हो। किनभने कर प्रशासकले समुचित अनुगमन गर्न सकेको छैन। यस सम्बन्धमा पुनरावेदक कम्पनीले कारोबार गरेका १५२ वटा आपूर्तिकर्ता फर्मलाई बुझिएको छैन। ती १५२ वटा कम्पनीले जारी गरेका बिल बीजक नक्कली भए तिनीहरूलाई कारवाही गर्नुपर्नेमा कारवाही गरिएको छैन। यसरी करकट्टी बिल विजकको आधारमा गरेको अवस्थामा बिल बीजक जारी गर्ने फर्म वा कम्पनीलाई बुझ्दै नबुझी कर निर्धारण गरेको कर प्रशासकको निर्णय र राजस्व न्यायाधिकरणको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा उक्त निर्णय एवं फैसला उपर पुनरावेदन गर्न राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ८ को खण्ड (ख) र (घ) बमोजिम पुनरावेदनको अनुमति पाउँ भन्ने समेत बेहोराको पुनरावेदक कम्पनीले यस अदालतमा पेश गरेको पुनरावेदन अनुमतिको निवेदन।

११. यसमा ०७४-LE-००८० को आयकरको निवेदनमा आज यसै इजलासबाट मुद्दा पुनरावेदन गर्न अनुमति प्रदान भएकोले प्रस्तुत निवेदन उक्त निवेदनसँग अन्तरप्रभावी देखिएकोले सोही आधार र कारणबाट प्रस्तुत निवेदनमा पनि राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ८ को देहाय(ख),(ग) र (घ) बमोजिम मुद्दा पुनरावेदन गर्न अनुमति प्रदान गरिएको छ भन्ने समेत बेहोराको यस अदालतको मिति २०७४।०८।२९ को आदेश।
१२. ठूला करदाता कार्यालयको मिति २०६९।०५।१ र आन्तरिक राजस्व विभागको मिति २०६९।०९।०६ को प्रशासकीय पुनरावलोकनको निर्णय सदर गरेको राजस्व न्यायाधिकरण काठमाण्डौको मिति २०७४।०३।२९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक कम्पनीको पुनरावेदन जिकीर पुग्न सक्दैन भन्ने समेत बेहोराको यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७६।०९।२८ मा भएको फैसला।
१३. तेस्रो पक्षबाट भएका काम कारवाही अर्थात् विपक्षी कर कार्यालयमा दर्ता रहेका र आयकर ऐन, २०५८ बमोजिम विवरण पनि बुझाइरहेका आपूर्तिकर्ता फर्म वा कम्पनीको हिसाब किताब र पेश गरेको आय विवरणको संपरीक्षण नगरी त्यस्ता आपूर्ति कर्ताको दायित्व कम्पनीलाई थोपर्ने कार्य न्यायोचित हुन सक्तैन। कम्पनीले तेस्रो पक्षको दायित्व व्यहोर्न नपर्ने १५४ वटा आपूर्तिकर्ता फर्म वा कम्पनीमध्ये १५१ वटा फर्म र कम्पनीलाई नबुझी केवल २३ वटा फर्म र कम्पनीलाई बुझिएको छ। करदाताले पेश गरेको आय विवरणमा संशोधन गरी करदातालाई थप कर निर्धारण गर्दा सोको कारण र आधार खुलाई करदाताले पेश गरेको विवरण यस कारणले त्रुटी हो भन्ने औल्याई यो कारणले यो यसरी समायोजन गरी कर निर्धारण गर्नुपर्ने हुन्छ।

हामीमाथि त्यस्तो विषय खुलाउन नसकेको भन्ने आधारमा संशोधित कर निर्धारणको निर्णयलाई आयकर ऐन, २०५८ को दफा १०१(१) र (२) बमोजिम न्यायोचित मात्र मिल्दैन। प्रचलित कानूनले आफू मातहत दर्ता भएका फर्म कम्पनीको रेकर्ड र अनुगमन गर्ने दायित्व पनि विपक्षी कार्यालयकै रहेकोमा त्यस्तो विषयको विवरण खुलाएन भनी दण्ड जरिवाना सहित संशोधित कर निर्धारण गर्ने कार्य आफैमा न्यायोचित हुन सक्तैन। उपभोक्ताहरूको दैनिक आवश्यक पर्ने वस्तुहरूको बिक्री कारोबार गर्ने निवेदक कम्पनीले आपूर्तिको माग अनुसार चाँडो भुक्तानी गर्नुपर्ने हुन्छ। Account payee cheque नभए पनि बैंकको स्टेटमेन्टबाट भुक्तानी लिने र पाउने व्यक्तिको विवरण उपलब्ध गराएको अवस्थालाई बुझ्दै नबुझी करदाताले आय आर्जनको लागि कारोवारसँग सम्बन्धित खर्च हो भनी रीतपूर्वकको बिल भरपाईहरू प्रस्तुत गरेको हो। तसर्थ, पुनरावलोकनको अनुमति प्रदान गरी पाउँ भन्ने बेहोराको भाटभटेनी सुपर मार्केट तथा डिपार्टमेन्टल स्टोर प्रा.लि.ले यस अदालतमा पेश गरेको पुनरावलोकनको निवेदन-पत्र।

१४. यसै लगाउको ०७७-RV-०१५३ को मूल्य अभिवृद्धि कर मुद्दामा आज यसै इजलासबाट मुद्दा पुनरावलोकनको अनुमति प्रदान भएको र प्रस्तुत मुद्दा सोही मुद्दासँग अन्तरप्रभावी भएकोले प्रस्तुत मुद्दामा समेत न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११(२) को खण्ड (ख) को अवस्था विद्यमान रहेको देखिँदा प्रस्तुत मुद्दा पुनरावलोकन गर्न अनुमति प्रदान गरिएको छ भन्ने बेहोराको यस अदालत पूर्ण इजलासको मिति २०७८।०३।१० को आदेश।

ठहर खण्ड

१५. नियम बमोजिम मिति २०८०।१०।११ को दैनिक पेशी सूचीमा चढी निर्णयार्थ इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल संलग्न कागजात अध्ययन गरी हेरियो। प्रस्तुत मुद्दा सहित अन्य लगाउका मुद्दामा समेत सम्वत २०८० साल माघ ११, १४, १५ र १६ गतेका दिनहरूमा सुनुवाई सम्पन्न गरियो।
१६. सुनुवाईका क्रममा पुनरावेदक कम्पनीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ताहरू श्री सुशीलकुमार पन्त, श्री कोमलप्रकाश घिमिरे, श्री उपेन्द्रकेशरी न्यौपाने, श्री नरेन्द्रप्रसाद गौतम, श्री महेशकुमार थापा, श्री शरदप्रसाद कोइराला र विद्वान् अधिवक्ता श्री मणिराज आचार्यले कम्पनी बहुआयामिक खुद्रा कारोबार गर्ने कम्पनी भएको तथ्यमा विवाद छैन। यस विवादमा हाम्रो पक्षको बिक्री कारोबारलाई ठूला करदाता कार्यालयले मान्यता दिएको छ। हाम्रो Turnover लाई घटाएको छैन। राज्यले उत्प्रेरणा स्वरूप कर कट्टीको सुबिधा नदिएको विषयमा यसै लगाउको ०७७-

RF-००३५ समेतको मुद्दामा बहस पैरवी भैसकेको हुँदा उक्त बहसलाई यस मुद्दामा समेत अभिन्न अङ्गको रूपमा ग्रहण गरी इन्साफ होस भनी गर्नु भएको बहस सुनियो।

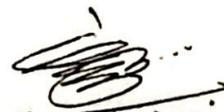
१७. प्रत्यर्थी ठूला करदाता कार्यालयसमेतको तर्फबाट उपस्थित विद्वान् नायव महान्यायाधिवक्ता डा. श्री टेकबहादुर घिमिरे र विद्वान सहन्यायाधिवक्ता श्री हरिशंकर ज्वालीले पुनरावेदक कम्पनीले विभिन्न प्रकारका खुद्रा व्यवसाय गर्दै आएको तथ्यमा विवाद छैन। उक्त कम्पनीले मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएर कारोबार गर्दै आएको छ। करदाता कम्पनीले कर कार्यालयमा दर्ता भएर अन्य Non Filer कम्पनीसँग कारोबार गरेको देखाएर आयकर छलन उद्दत रहेको देखिन्छ। यसरी करदाता कम्पनीले विभिन्न Non Filer कम्पनीसँग कारोबार गरी नक्कली बिल बीजक तयार गरेको समेतका विषयमा यस्तै विवाद समावेश भएको ०७७-RF-००३५ को मूल्य अभिवृद्धि कर मुद्दामा हुने फैसलाको आधारमा न्याय निरूपण होस भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनियो।

१८. यसमा करदाता भाटभटेनी सुपर मार्केट एण्ड डिपार्टमेण्टल स्टोर प्रा.लि. ले आ.व.२०६४।०६५ को आय विवरण पेश गरेकोमा निज करदाताको सो आ.व. को ठूला करदाता कार्यालयबाट कर परीक्षण सम्पन्न गरिएकोमा आन्तरिक राजस्व विभाग, अनुसन्धान तथा विकास शाखाको पत्राचार बमोजिम पुनः संशोधित कर निर्धारण गर्नको लागि प्रक्रिया प्रारम्भ भएको देखियो। यस क्रममा नक्कली बिल बिजकको आधारमा खरिद गरिएको भनी लागत खर्च लिएको रु.२०,९०,८९,१६१।७८ लाई आयमा समावेश गरी किन पुनः संशोधित कर निर्धारण नगर्ने भनी करदातालाई मिति २०६९।०३।८ मा सफाईको सबुत पेश गर्न मौका समेत दिई ठूला करदाता कार्यालयबाट मिति २०६९।०५।०१ मा संशोधित कर निर्धारण गरेको देखियो। उक्त संशोधित कर निर्धारण आदेशउपर करदाताले चित्त नबुझाई आन्तरिक राजस्व विभागमा प्रशाकीय पुनरावलोकनको निवेदन दिएकोमा आन्तरिक राजस्व विभागबाट ठूला करदाता कार्यालयको आदेश नै सदर गरेको देखियो। आन्तरिक राजस्व विभागको निर्णय उपर करदाताले चित्त नबुझाई राजस्व न्यायाधिकरण काठमाडौंमा पुनरावेदन गरेकोमा राजस्व न्यायाधिकरण काठमाडौंबाट समेत आन्तरिक राजस्वको निर्णय सदर गर्ने गरी फैसला भएको देखियो। राजस्व न्यायाधिकरण काठमाडौंको उक्त फैसला उपर करदाताले चित्त नबुझाई यस अदालतमा पुनरावेदनको अनुमतिको निवेदन दिएकोमा पुनरावेदन गर्ने अनुमति प्रदान भई पुनरावेदनको रोहमा यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट राजस्व न्यायाधिकरणको फैसला सदर हुने ठहर गरी मिति २०७६।०९।२८ मा फैसला भएको देखिन्छ। यस अदालतको संयुक्त इजलासको उक्त फैसला उपर करदाताले पुनः चित्त नबुझाई पुनरावलोकनको

निवेदन दिएकोमा यस अदालतको पूर्ण इजलासबाट मिति २०७८।०३।१० मा पुनरावलोकनको अनुमति प्रदान भई पुनरावेदनको रोहमा निर्णयार्थ यस इजलास समक्ष पेश भएको देखियो।

१९. उपर्युक्त बमोजिमको तथ्य एवं पुनरावेदन जिकिर रहेको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक तर्फका विद्वान कानून व्यवसायीहरू तथा विपक्षीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान नायब महान्यायाधिवक्ता र विद्वान सहन्यायाधिवक्ताले प्रस्तुत गर्नुभएको बहस सुनी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७६।०९।२८ मा भएको फैसला मिलेको छ वा छैन? करदाताको पुनरावेदन जिकिर पुन गर्न सक्ने हो वा होइन? भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।
२०. निर्णयतर्फ विचार गर्दा, करदाता भाटभटेनी सुपर मार्केट एण्ड डिपार्टमेन्टल स्टोर प्रा. लि. ले आ.व.२०६४।०६५ मा विभिन्न आपूर्तिकर्ताहरूबाट भएको खरिद नक्कली खरिद पुष्टी भई आन्तरिक राजस्व विभागको अनुसन्धान तथा विकास शाखाबाट करदाताको २०६४ साल साउन देखि २०६७ साल माघ अवधिको करदाताको मूल्य अभिवृद्धि कर तर्फ अन्तिम कर निर्धारण गर्ने गरी मिति २०६८।११।२८ मा भएको निर्णय समेतका आधारमा अन्तरप्रभावित भई यस आ.व. २०६४।०६५ को आय विवरणमा पनि आयकर ऐन, २०५८ को दफा १५ बमोजिम लागत खर्च कट्टी लिएको रु.२०,९०,८९,१६१।७८ नपाउने भई उक्त रकम आयमा समावेश गर्ने गरी संशोधित कर निर्धारण गरेको देखिन्छ। उक्त निर्णय कर कानूनका मान्य सिद्धान्त विपरित रहेको, तेस्रो पक्षबाट भएका काम कारवाही अर्थात विपक्षी कर कार्यालयमा दर्ता रहेका र आयकर ऐन, २०५८ बमोजिम विवरण पनि बुझाइरहेका आपूर्तिकर्ता फर्म वा कम्पनीको हिसाब किताब र पेश गरेको आय विवरणको संपरीक्षण नगरी त्यस्ता आपूर्तिकर्ताको दायित्व कम्पनीलाई थोपर्ने कार्य न्यायोचित हुन सक्तैन। त्यसैले करदाताले गरेको विक्रिलाई स्वीकार गरे पछि खरिदलाई अस्वीकार गर्न नमिल्ने हुँदा लागत खर्च अमान्य गरेको सबै निर्णय बदर हुनु पर्ने भन्ने करदाताको मुख्य पुनरावेदन जिकिर रहेको देखिन्छ।
२१. करदाताले आ.व. २०६४।०६५ मा Alamdevi Impex, ANKIT TRADERS, Asana Traders, B & B K Enterprises, BHAIKAB AND MAHADEV ENTERPRISES, Bibek Bishal Intl PVT, BISHNU SHREE ENTERPRISES PVT., C U TRADERS, Chaudhari Gitanjali Suppliers, D K International, Danfe International PVT., DLD TRADERS, GAURIGANESH SUPPLIERS, Himchuli Trade Centre, JAYASHREE BUDDHA ENTERPRISES, Jaya Ambe International Trading Pvt Ltd, Jharana Enterprise, KN SUPPLIERS AND KASHIS, CONSTRUCTION, Kamala Devi Enterprises, Kiran enterprises, Kuseswor Impex, Luniva Pvt Ltd, Milina Enterprises, Nachhetra Enterprises, NAYA NILAM ENTERPRISES, NEW

ABISHEK TRADERS, New B & B Enterprises, New BB Trade Concern, NEW BELAUNI ENTERPRISES, NEW BIHANI ENTERPRISES, NEW BINA ENTERPRISES, NEW DKSHINKALI TRADERS, New Julai Enterprises, New Juneli Enterprises, NEW KANKAI ENTERPRISES, NEW MALUNI ENTERPRISES, New Narayan Enterprises, New P B Impex, New Rohit Impex, New S L Trades Concern, NEW SANKALPA ENTERPRISES, New Sunil Enterprises, New Swastik International, Om shanti International Bussiness Pvt, PARAS INTL, PL Suppliers & Traders, R B Business Pvt Ltd, Rina Enterprises, Sabin Trade, Sagar & Sadhana, Sagun Business Pvt Ltd, Sandesh Overcese, SANJEV OVERSEAS, SHRADHA ENTERPRISES, S P Suppliers, SUNGAVA ENTP, Ugrachandi Mai Concern, UNNATI TRADE CONCERN, W Enterprised, Yuki Enterprises, NEW SALAMI समेतका व्यक्तिसँग खरिद गरेको भनी रु.२०,९०,८९,१६१।७८ लागत खर्च दावी लिएको तथ्यमा विवाद देखिदैन।

२२. यो प्रश्न यसै लगाउको ०७७-NF-००३५ को मूल्य अभिवृद्धि कर (२०६४-०६७) मुद्दासँग अन्तरप्रभावी रहेको देखिन्छ। उक्त मुद्दामा आन्तरिक राजस्व विभाग, अनुसन्धान तथा विकास शाखाबाट आ.व.२०६४ सालदेखि २०६७ सालको माघ महिनासम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर सम्बन्धमा अन्तिम कर निर्धारण भएपश्चात सोही आधारमा आयकर तर्फ संशोधित कर निर्धारण गर्न भनी ठूला करदाता कार्यालयलाई पत्राचार भए बमोजिम कानून बमोजिम प्रक्रिया प्रारम्भ भई यो आ. व. २०६४।६५ को संशोधित कर निर्धारण भएको मिसिलबाट देखिन्छ। उक्त मूल्य अभिवृद्धि कर मुद्दामा करदाताले झुट्टा बील विजक पेश गरी करकट्टी लिएको पुष्टी भई अन्तिम कर निर्धारण भएको र तह तह पुनरावेदन परी निर्णय हुदै आएकोमा आज यस इजलासबाट समेत उक्त निर्णय सदर भएको अवस्था छ। आयकर ऐन, २०५८ को दफा १५ मा व्यापार मौज्जातको लागत खर्च कट्टी सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ। ऐ.दफाको उपदफा (२) मा लागत खर्च कट्टीको गणना कुनै आय वर्षमा कुनै व्यवसायको व्यापार मौज्जातको शुरु मूल्यमा सो वर्षमा सो व्यवसायबाट प्राप्त गरिएको व्यापार मौज्जातको लागत जोडी हुने रकमबाट आय वर्षमा कुनै व्यवसायको व्यापार मौज्जातको अन्तिम मूल्यको रकम घटाई गर्नुपर्ने छ भन्ने समेत व्यवस्था रहेको देखिन्छ। व्यापारिक बस्तु वा सेवाको बिक्रिको कारोवार गर्ने करदाताले उपभोक्तालाई बस्तु वा सेवा बिक्रि गर्दा उठाएको मूल्य अभिवृद्धि कर सरकारी कोषमा दाखिल गर्नु पर्दछ भने आफूले खरिद गरेको बस्तु वा सेवा बिक्रि गर्दा भएको नाफा वापत आयकर ऐन २०५८ को अधीनमा रहेर आयकर समेत बुझाउनु पर्ने हुन्छ। यसरी एउटै व्यापारिक कारोवारमा मूल्य अभिवृद्धि कर र आयकर अन्तरप्रभावित रहन पुग्दछन। लागत खर्च पाउनको लागि करदाताले प्रमाणबाट आफ्नो खरिद पुष्टी गर्नु पर्दछ। आयकर ऐन २०५८ को दफा ८१ को उपदफा (१) को खण्ड (ग) ले, खर्च कट्टीलाई पुष्ट्याई गर्ने कागजातको

अभिलेख राखु पर्ने कानुनी कर्तव्य करदातामा राखेको अवस्था छ। करदाताले लागत खर्च पुष्टी गर्ने भनी जुन बिल बीजक पेश गरेको छ, यही बीजक समेत झुट्टा र नक्कली ठहर भई अन्तिम फैसला भई रहेको अवस्थामा त्यस्तो प्रमाणबाट लागत खर्च पुष्टी भएको मात्र मिल्दैन। जसरी कसैले आय आर्जन गरेको भन्ने कुरा अनुमानित हुन सक्दैन त्यसैगरी खर्च कट्टीको आधार पनि मौखिक वा अनुमानित हुन सक्दैन। करदाताले मैले सामान बिक्री गरेको छु। मैले सामान जहाँबाट ल्याए पनि ल्याए त्यसको लागत पाउनु पर्दछ भन्न स्वयंकर प्रणालीको मान्यताले अनुमति दिदैन। बस्तु वा सेवाको प्राप्ति उत्पादन वा आन्तरिक खरिद वा बाह्य आयात कसरी भएको हो त्यसको सप्रमाण पुष्टी गरेकै हुनु पर्दछ। करदाताले वास्तविक कारोबार नै पुष्टी गर्न नसकी नक्कली बिल बीजकबाट कारोबार गरेको भनी ठहर भएको बिलबमोजिमको रु.२०,९०,८९,९६९।७८ को लागत खर्च कट्टी नपाउने गरी ठूला करदाता कार्यालयबाट भएको निर्णय न्यायोचित देखियो।

२३. माथिका प्रकरणहरूमा विवेचना भए बमोजिम ठूला करदाता कार्यालयले भाटभटेनी सुपर मार्केट एण्ड डिपार्टमेण्टल स्टोर प्रा.लि.को आ. व. २०६४।०६५ को आयकर ऐन २०५८ को दफा १०१ को उपदफा (४) बमोजिम पुनः संशोधित कर निर्धारण गर्नुपरेको कानूनसम्मत आधार र कारण खुलाई मिति २०६९।०३।०८ मा करदातालाई सफाइको सबुत पेश गर्ने मौका समेत प्रदान गरेको देखिन्छ। उक्त दफा १०१ को उपदफा (४) मा जालसाजीले गर्दा कुनै व्यक्तिको कर निर्धारण गलत ढंगले भएको रहेछ भने जुनसुकै बखत विभागले त्यस्तो कर निर्धारणमा संशोधन गर्न सक्नेछ। यसरी संशोधन गर्दा जालसाजी गरी विवरण राखेको वा कर निर्धारण गरेको जानकारी प्राप्त भएको एक वर्ष भित्र संशोधन गरिसक्नु पर्नेछ भन्ने कानुनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ। करदाताले झुट्टा एवं नक्कली बिल बिजक पेश गरी मूल्य अभिवृद्धि कर क्रेडिट लिएको कुरा पुष्टी भई विभागबाट मिति २०६८।११।२८ मा निर्णय भए पछि सोही बिल बिजक पेश गरी करदाताले आ. व. २०६४।०६५ मा आयकर तर्फ समेत रु.२०,९०,८९,९६९।७८ को लागत खर्च कट्टी लिएको विभागको जानकारीमा स्वतः आउने अवस्था देखिन्छ। झुट्टा र नक्कली बीजक लिएको तथ्य अदालतको फैसलाबाटै स्थापित भए पछि करदाताले आय विवरणमा जालसाजी गरेको अर्को प्रमाण खोजी रहनुको औचित्य पनि देखिदैन। यही कारणले उक्त आय विवरण उपर छानविन र पूर्ण कर परीक्षण गरी संशोधित कर निर्धारण गर्न विभागले मिति २०६८।१२।०७ मा ठूला करदाता कार्यालयलाई पत्राचार गरेको देखिन्छ। ठूला करदाता कार्यालयले यस सम्बन्धमा अध्ययन छानविन तथा हिसाव जाँच समेत गरी मिति २०६९।०३।२७ मा प्रतिवेदन नै तयार पारेको मिसिलबाट देखियो। उक्त

प्रतिवेदनको आधारमा पुनः संशोधित कर निर्धारण किन नगर्ने भनी ठूला करदाता कार्यालयबाट करदातालाई मिति २०६९।०३।२९ मा आयकर ऐन, २०५८ को दफा १०१ को उपदफा (६) बमोजिम सफाईको सबुत पेश गर्न सूचना समेत दिएको अवस्था छ। करदाताबाट मिति २०६९।०४।१२ मा पेश गरेको लिखित जवाफलाई ग्रहण समेत गरी मिति २०६९।०५।०१ मा गरेको पुनः संशोधित कर निर्धारणको निर्णय न्यायोचित नभएको भन्ने कुनै आधार देखिएन। ठूला करदाता कार्यालयले कानूनको उचित प्रक्रिया पूरा गरी प्रमाणको भार समेत बहन गरी गरेको पुनः संशोधित कर निर्धारण आदेशलाई सदर गर्ने गरी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट भएको फैसला समेत मनासिव देखिँदा मुद्दा पुनरावलोकनको अनुमति दिँदा यस अदालतको पूर्ण इजलासले मिति २०७८।०३।१० को आदेशमा ग्रहण गरेका आधारसंग यो इजलास सहमत हुन सकेन।

२४. अतः माथि विवेचित तथ्य, आधार र कारणसमेतबाट ठूला करदाता कार्यालयको मिति २०६९।०५।०१ को पुनः संशोधित कर निर्धारण निर्णय तथा सो निर्णयलाई सदर गरेको आन्तरिक राजस्व विभागको मिति २०६९।०९।०६ को निर्णय तथा सोही निर्णयलाई सदर गर्ने गरी राजस्व न्यायाधिकरण काठमाडौँबाट भएको मिति २०७४।०३।२९ को फैसला तथा राजस्व न्यायाधिकरण काठमाडौँको फैसला सदर गर्ने गरेको यस अदालतको संयुक्त इजलासको मिति २०७६।०९।२८ को फैसला समेत मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक करदाता भाटभटेनी सुपरमार्केट तथा डिपार्टमेन्टल स्टोर प्रा. लि.को पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। प्रस्तुत फैसलाको प्रतिलिपीसहित जानकारी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयलाई पठाईदिनु। यो फैसलाको विद्युतीय प्रति सफ्टवेयरमा प्रविष्ट गरी फैसलाको पीठमा जनाउनु। प्रस्तुत पुनरावेदन दायरीको लगत कट्टा गरी मुद्दाको मिसिल सम्बन्धित कार्यालयमा पठाई, रेकर्ड मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु। -

(टेकप्रसाद ढुङ्गाना)

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

(बालकृष्ण ढकाल)

न्यायाधीश

माननीय न्यायाधीश डा. श्री कुमार चुडालको फरक राय

१. प्रस्तुत मुद्दामा यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट भएको फैसला सदर गर्ने गरी यस इजलासको बहुमतको रायसँग मेरो सम्मानपूर्वक विमति असहमति रहेको हुँदा देहाय

- वमोजिम फरक मत (dissenting opinion) व्यक्त गरेको छु। सो सम्बन्धमा देहायका सवालहरूको विवेचना गरी न्यायिक निष्कर्षमा पुगनुपर्ने देखिन आउँछ।
- (क) प्रस्तुत मुद्दाका मूलभूत विवादको विषय के कस्तो रहेको छ?
- (ख) मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ का कानूनी व्यवस्था र आयकर ऐन, २०५८ का व्यवस्था के कस्तो करदाताउपर आकर्षित हुने देखिन्छ?
- (ग) मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ बमोजिमको कसुर र आयकर ऐन, २०५८ बमोजिमको कसुरका उपचार मार्ग के कस्ता रहेका छन्?
- (घ) लागत मूल्यका (cost of goods sold) सम्बन्धमा प्रचलित कानूनी व्यवस्था एवं विभागीय निर्देशन के कस्ता रहेका देखिन्छन्?
- (ङ) पुनरावेदक प्रा.लि. ले लागत मूल्य कट्टा गर्न पाउनुपर्ने आधार कारण मिसिल कागजातबाट देखिन्छ, देखिँदैन?
- (च) पुनरावेदक प्रा.लि. उपर भएको अनुसन्धान पूर्ण र परिपक्व देखिन्छ, देखिँदैन?
- (छ) प्रस्तुत मुद्दामा पुनः अनुसन्धान हुनुपर्ने आधारभूत कारणहरू रहे भएका देखिन्छन्, देखिँदैनन्?
२. अब, पहिलो सवाल अर्थात् मूलभूत विवादको विषयतर्फ हेर्दा, पुनरावेदक प्रा.लि. को कार्य प्रकृति ९०० भन्दा बढी आपूर्तिकर्ता (supplier/vendors) वाट मालसामान वस्तु खरिद गरी सामान्यतया प्रतिफल प्राप्त गरी र कतिपय अवस्थामा प्राप्त नगरी पनि त्यस्ता खरिद गरेका वस्तु मालसामान सर्वसाधारण उपभोक्ता (third party) लाई बिक्री गर्ने गराउने रहे भएको देखिन्छ। यसरी करिब ९०० आपूर्तिकर्ताबाट प्राप्त वस्तु उक्त पुनरावेदक प्रा.लि. ले तेस्रो पक्ष सर्वसाधारणलाई बिक्री गर्दा १५६ वटा आपूर्तिकर्ताका प्रचलित मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ विपरीत नक्कली बिल विजक प्रयोग भएकाले निज प्रा.लि. को समेत संलग्नता देखिँदा मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ तथा आयकर ऐन, २०५८ समेतको कसुरमा निज प्रा.लि. उपर कारवाही भई कर निर्धारण भएको अवस्था देखिन्छ। यस्तो स्थितिमा पुनरावेदक प्रा.लि.को मूलभूत जिकिर एवं विवादहरू देहायबमोजिमका देखिन आउँछन्।
३. मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ का प्रावधान तत् ऐनबमोजिम वस्तु वा सेवा आपूर्ति गर्ने वा कारोबार गर्ने अख्तियार प्राप्त फर्म/कम्पनी वा व्यवसायका हकमा मात्र लागू हुनुपर्ने हो वा वस्तु वा सेवा खरिदकर्तासमेतका उपर लागू हुन्छ? साथै के कस्तो अवस्थामा वस्तु वा सेवा खरिदकर्ताले पनि दायित्व वहन गर्नुपर्ने हुन्छ? भन्ने सवालको विवेचना गर्नुपर्ने देखिन आउँछ।
४. उपर्युक्त सवालका सम्बन्धमा मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ र ऐ. को नियमावली २०५३ का कानूनी व्यवस्था हेर्दा कुनै वस्तु वा सेवा आपूर्ति गरी कारोबारमा संलग्न

हुन चाहने व्यक्तिले (प्राकृतिक व्यक्ति फर्म, कम्पनी, संघ, संस्था आदि) कारोबार शुरु हुनुअघि ऐनको दफा १० बमोजिम कारोबार दर्ताका लागि तोकिएको ढाँचामा कर अधिकृतसमक्ष दरखास्त दिनुपर्ने, त्यस्तो कारोबार गरेको वस्तु वा सेवाको मूल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने भएमा कारोबार दर्ताको निवेदन गर्नुपर्ने र त्यस्ता कारोबार गर्ने फर्म, कम्पनी, व्यक्ति आदि प्रत्येकलाई कर अधिकृतले कारोबारको दर्ता गरी दर्ता नम्बरसहित दर्ताको प्रमाणपत्र दिनुपर्दछ। यसरी कारोबार गर्न दर्ता भएका व्यक्तिको दर्ता गर्दाको विवरणमा परिवर्तन भएमा सोको जानकारी त्यस्तो व्यक्तिले १५ दिनभित्र कर अधिकृतलाई दिनुपर्दछ र कर विभागले निजको विवरण अद्यावधिक रूपमा राख्नुपर्दछ। यसरी कारोबार गर्ने व्यक्तिलाई राज्यको तर्फबाट क्रेताबाट मूल्य अभिवृद्धि कर उठाउने अख्तियारी स्वरूप निज आपूर्तिकर्ताले मूल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने वस्तु वा सेवा आपूर्ति गर्दा प्रापकलाई बिजक दिनुपर्ने र बिजक लिनु प्रापकको कर्तव्य हुन जान्छ। यस्तो आपूर्तिको उपक्रम अन्तिम उपभोक्ता वा अन्तिम खरिदकर्ता अन्तिम मूल्य अभिवृद्धि करदाताको रूपमा रहेको हुन्छ।

५. साथै ऐनको दफा १५ बमोजिम कुनै दर्ता नभएको व्यक्तिले कर उठाउन नपाउने र त्यसरी निजले कर उठाएमा निजबाट असुल गरिने कानूनी व्यवस्था रहेको पाइन्छ। कारोबार गर्दा मूल्य अभिवृद्धि कर उठाउन अधिकार प्राप्तले कारोबारको लेखा राख्नुपर्ने, ऐनको दफा १८ बमोजिम त्यस्ता करदाताले प्रत्येक महिना आफूले बुझाउनुपर्ने कर स्वयं निर्धारण गरी सो महिना समाप्त भएको २५ दिनभित्र कर अधिकृतसमक्ष कर विवरण पेस गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था भएको पाइन्छ। साथै ऐ. ऐनको दफा २० बमोजिम म्यादमा कर नबुझाए वा अधुरो त्रुटिपूर्ण कर विवरण बुझाए, झुट्टा कर विवरण पेस गरे लगायतका अवस्थामा कर अधिकृतले दण्ड सजायसमेत गरी कर निर्धारण गर्न सक्ने कानूनी व्यवस्था रहेको पाइन्छ।
६. एवं प्रकारले मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा २१ बमोजिम कारोबार गर्ने करदाताले म्यादभित्र बुझाउनुपर्ने कर नबुझाएमा करदाताको चल अचल सम्पत्ति कब्जालगायतसँग दफा २१ बमोजिमका सबै उपाय अवलम्बन गरी कर असुल गर्ने कानूनी अधिकार र कर्तव्य कर अधिकृतलाई प्रदान गरेको देखिन्छ। यस्तो कर उठाउने सिलसिलामा कर अधिकृतलाई स्थानीय प्रशासन वा प्रहरी कार्यालयको सहयोग लिनेदेखि लिएर सम्भावित स्थानको खानतलासी गर्ने, माल वस्तु कागजात कब्जामा लिने, थुना धरौटमा राख्ने, दण्ड सजाय गर्नेसमेतका पर्याप्त अधिकार प्रचलित मूल्य अभिवृद्धि कर ऐनले कर अधिकृतलाई प्रदान गरेको पाइन्छ।
७. अतएव: सार रूपमा हेर्दा मूल्य अभिवृद्धि कर उठाउन राज्यले सोको कारोबार गर्ने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी आदिलाई अधिकार प्रादप्त गर्ने, सोको अनुगमन नियमन

लगायतको कर विभागले गर्नुपर्ने, कथमकदाचित समयमा कर विवरण पेस गरी कर नबुझाएमा पक्राउ गर्ने, थुनामा राख्ने, धन सम्पत्ति कब्जामा लिने, स्थानीय प्रशासन वा प्रहरी कार्यालयको सहयोग लिन सक्नेसमेतका प्रभावकारी उपायको अवलम्बन गरी कर कार्यालयले त्यस्तो मूल्य अभिवृद्धि कर असुलउपर गर्न सक्ने पर्याप्त कानूनी व्यवस्था रहे भएको देखिन्छ।

८. त्यस्तै गरी अर्को सवाल आयकर ऐन, २०५८ को सम्बन्धमा हेर्दा कुनै व्यक्तिको कुनै आय वर्षमा व्यवसाय सञ्चालन गर्दा लागेको खर्च कटाई सो व्यवसाय सञ्चालनबाट भएको मुनाफा र लाभहरू सो व्यवसायको सो वर्षको आय भई प्रचलित कानूनवमोजिम करयोग्य आयमा आयकर लाग्ने व्यवस्था आयकर ऐन, २०५८ को कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ। पुनरावेदक भाटभटेनी सुपर मार्केट एन्ड डिपार्टमेन्टल प्रा. लि. ले यसै ऐन वमोजिम विभिन्न करीब ९०० वटा कर कार्यालयबाट इजाजत प्राप्त मूल्य अभिवृद्धि कर उठाउने अनुमति प्राप्त आपूर्तिकर्ताहरूबाट विविध प्रकारका वस्तुहरू खरिद गरी अन्य ग्राहकलाई बिक्री गर्ने र सो बिक्रीबाट मुनाफा कमाउने व्यवसायको रूपमा रहेको देखिन्छ। यस्तो स्थितिमा उक्त प्रा.लि. ले गरेको व्यवसायको प्रणाली स्वरूपलाई लेख चित्रमा चित्रण गर्दा:-

हालको कर निर्धारण स्वरूपको लेख चित्र

९. पुनरावेदक कम्पनीको उपर्युक्त व्यवसायको प्रणाली स्वरूपवमोजिम आपूर्तिकर्ता (suppliers) फरक फर्म कम्पनी भई सोको कानूनी दायित्व एवं कानूनी दायित्व चुक गरेको अवस्थामा मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को कानूनी व्यवस्थावमोजिम व्यवसाय कारोबार रोक्का, असुलउपर, स्थानीय प्रशासन एवं प्रहरी निकायको समेत सहयोग लिई जरिवाना, कैद, दण्ड सजाय गर्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ। अतः मूल्य

अभिवृद्धि कर संकलनको अनुमति पाएका supplier व्यक्ति/ फर्म/ कम्पनीबाट प्राप्त सामान पुनरावेदक प्रा.लि. ले खरिद गरी मूल्य अभिवृद्धि करसमेत समावेश गरी अन्तिम खरिदकर्ता सर्वसाधारण ग्राहकलाई बिक्री गरी प्रचलित कानूनले खर्च कट्टी गर्न पाउने रकम खर्च कट्टी गरी (मूल्य अभिवृद्धि करसमेत) मुनाफा कायम गरी सो मुनाफावापत लाग्ने आयकर तिरी व्यवसाय गरेको प्रा.लि. को रूपमा देखिन्छ । यस्तो स्थितिमा पुनरावेदक प्रा.लि. उपर मुलतः देहायबमोजिम कर निर्धारण गरी सजायसमेत गरेकाले कानूनविपरीत भनी पुनरावेदक प्रा. लि. को पुनरावेदन जिकिर रहेको देखिन्छ ।

- (क) मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ ले प्रशासन गर्नुपर्ने आपूर्ति कर्ता भनिएका १५६ फर्म/ कम्पनी (suppliers) को दायित्व निजहरू उपर खोजतलास अनुसन्धान नगरी आफू प्रा.लि. उपर निहित गरेको,
- (ख) प्रा.लि. ले कानूनतः खरिद गरेको वस्तुको लागत मूल्यको (cost of goods sold) खर्च कट्टी नदिएको ।

१०. अब, मूल्य अभिवृद्धि कर, २०५२ ले नियमन गर्नु पर्ने आपूर्तिकर्ता भनिएका फर्म कम्पनी (suppliers/ venders) को दायित्व पुनरावेदक प्रा. लि. उपर निहित गरेको कानूनसंगत नभएको भन्ने पुनरावेदकको जिकिर सम्बन्धमा विवेचना गर्नु पर्ने देखिन आयो । सो सम्बन्धमा, पुनरावेदक प्रा.लि. उपर मुख्यतः १५६ वटा आपूर्तिकर्ताबाट वस्तु खरिद नगरी नक्कली बिल विजक तयार गरी वस्तु बिक्री गरेको कारोबार देखाएकाले प्रा.लि. ले त्यस्ता नक्कली बिल विजकबाट खरिद वस्तुको लागत मूल्य खर्च कट्टी दिन नमिल्ने भनी खर्च कट्टी नदिनुका साथै सजायसमेत गरेको देखिन्छ । तत् निष्कर्षमा पुग्न शुरु कर कार्यालयले गरेको अनुसन्धानतर्फ हेर्दा उक्त पुनरावेदक प्रा.लि. लाई करिब ९०० आपूर्तिकर्ता (venders) ले विभिन्न मालवस्तु आपूर्ति गरेकोमा १५६ वटा आपूर्तिकर्ता (venders) ले नक्कली काम कारोबार गरेको भनी त्यस्ता आपूर्तिकर्ताबाट निज पुनरावेदकले सामान खरिद गरेको भन्ने आरोप देखिन्छ । सो आपूर्तिकर्तामध्ये केही मूल्य अभिवृद्धि कर कार्यालयमा शून्य विवरण भएको, केही विवरण पेस नगरेका र केही मूल्य अभिवृद्धि कर कार्यालयमा दर्ता नभएका देखिन आएको पाइन्छ । पुनरावेदक प्रा.लि.का सम्बन्धमा श्रद्धा इन्टरप्राइजेजका हकमा सम्म अनुसन्धान गरी सोही एक फर्मका अनुसन्धानका आधारमा सबै फर्म कम्पनीको बिल विजक नक्कली भएको भनी सबै दायित्व पुनरावेदक प्रा.लि. प्रति निहित गरिएको देखिन्छ ।

११. अब श्रद्धा इन्टरप्राइजेज मात्रको अनुसन्धान गरी सबै venders समेतका रोहमा भएको शुरु कर कार्यालयको अनुसन्धानतर्फ हेर्दा, निज इन्टरप्राइजेजले २०६२।०६३ र ०६३।६४ मा कारोबार गरेको र सोले गरेको कारोबारमध्ये बिल नं.९५३, ९५४ र

१५५ का हकमा अनुसन्धान भएको देखिन्छ । सो बिल नं.१५३, १५४ र १५५ का अधिपछि पनि बिलहरू भएको प्रस्ट अवस्थामा अधि पछिका बिलहरू को कसको नाममा काटिएका छन् छैनन्? त्यस्ता बिलका मूल्य अभिवृद्धि गरेको अवस्था के छ? कुनै अनुसन्धान भएको देखिँदैन। सो इन्टरप्राइजेजले बिलको भुक्तानी सोही इन्टरप्राइजेजका आधिकारिक व्यक्ति अमरराज प्याकुरेलले लिएको अवस्था मिसिल कागजातबाट देखिन आउँछ। अर्कोतर्फ निजको बयानबाट २०६३ सालदेखि बिल विजक नदिएको भनी निजले बयान गरेकाले नक्कली बिल भनी कर कार्यालयले निर्णय गरेको पाइन्छ। साथै कर कार्यालयले अनुसन्धानका सिलसिलामा पुनरावेदक प्रा.लि. का आधिकारिक व्यक्ति मिनवहादुर गुरूडसँग बयान लिएको र निजले आफ्नो बयानमा देहाय बमोजिम बेहोरा उल्लेख गरेको देखिन्छ:-

स.ज. १३. प्रा.लि. ले खरिद गरेको सामानको भुक्तानी रु.५०,०००/- भन्दा कमको भुक्तानी एकपटक गर्दा नगदमा भुक्तानी र रु.५०,०००/- भन्दा माथिको भुक्तानी चेकबाट गर्ने गरेको व्यहोरा अनुरोध गर्दछु। भुक्तानी आपूर्तिकर्ता वा निजले अहाएको व्यक्तिलाई भुक्तानी दिने गरेको।

स.ज. २१ सामान उपलब्ध गराई दिने प्रोपराइटर वा फर्मलाई नै सामान आपूर्तिको रकम भुक्तानी दिने गरेको छौं। वा निजको प्रतिनिधिले पनि भुक्तानी लिन सक्छ।

स.ज. २७ वस्तु डेलिभरी गर्ने व्यक्तिले वस्तु डेलिभरी गरिसकेपछि जुन कम्पनीको नामबाट वस्तु डेलिभरी गरिने हो, त्यही कम्पनीको नाममा नै चेक मार्फत भुक्तानी गरिने हुँदा भुक्तानी पाउनु पर्ने कम्पनीले खुदै भुक्तानी पाएको भन्ने बुझ्ने गरेका छौं र यसमा आजसम्म त्यस्तो फरक पर्न नआएको बेहोरासमेत उल्लेख गर्न चाहान्छु।

स.ज. ५४ हाम्रो कम्पनीले २०४९ सालदेखि नियमित रूपमा आफ्नो कारोबार गर्दै आएको बेहोरा अनुरोध गर्दछु। हामीले हाम्रो खरिद बिक्री विवरण पूर्ण रूपमा पारदर्शी हिसावले राख्दै आएका छौं। सोको प्रत्येक विवरण यस कार्यालयमा पेश पनि गर्दै आएका छौं। हाम्रो प्रा.लि. लाई आ.व. २०६४।०६५ देखि २०६७।०६८ सम्मका कारोबारमा १५५ आपूर्ति कर्ता सँगको कारोबार सम्बन्धमा सामान नै खरिद नगरी झुट्टा तथा नक्कली बिल विजक मात्र खरिद गरी मूल्य अभिवृद्धि कर कट्टी दावी गरी नाफा नोक्सान हिसाबतर्फ खर्च दावी गरेको सम्बन्धमा हामीले माथि उल्लिखित १५५ आपूर्ति कर्ता कम्पनीसँग वस्तु लिएकै हौं र सो बमोजिम बिल लिई हाम्रो खरिद हिसावमा उल्लेख गरी बिक्री पनि गरिसकेका छौं। बिक्री गरी नियमानुसार हाम्रो प्रा.लि. ले दाखिला गर्नु पर्ने मूल्य अभिवृद्धि कर र आयकर पनि दाखिला गर्दै आएका छौं। हाम्रो प्रा.लि. ले नक्कली बिल कारोबार गर्ने कुरै आउदैन। हाम्रो कारोबारको

आपूर्ति कर्ताबाट र कामदार कर्मचारीबाट भएको लापरवाहीबाट यस्तो हुन गएको हो भने मर्का नपर्ने गरी कानूनबमोजिम होस्।

१२. छुट्टै ऐन कानूनबमोजिम मूल्य अभिवृद्धि कर कार्यालयमा दर्ता रही मूल्य अभिवृद्धि कर लिई कर विभागमा जम्मा गर्नुपर्ने कानूनी कर्तव्य भएका छुट्टै प्रकारका आपूर्तिकर्ता (venders) को को Filer हो? को को filer होइनन्? कसले मूल्य अभिवृद्धि कर विवरण बुझाएको छ? कसले बुझाएको छैन? भन्ने हेर्न, जाँच गर्न पाउने अख्तियारी र संयन्त्र तथा आपूर्तिकर्ताको PAN नम्बर समेतको जानकारी पाउने अधिकार पुनरावेदक प्रतिवादीलाई नभएको, आफूले तिर्नु बुझाउनुपर्ने प्रचलित कानूनबमोजिमको कर रकम सम्बन्धित आपूर्तिकर्तालाई बुझाएको, आफूले खरिद गरेको सामानको हिसाब विवरण (ledger) नियमित रूपमा राखेको, खरिद भएका वस्तुहरूको Entry Book मा प्रविष्ट गरेको, खरिद वस्तुको विक्री एवं मौज्दात दुरुस्त राखेको, खरिद वस्तुको बिल विजकबमोजिम भुक्तानी गरेको, सो भुक्तानी आपूर्तिकर्ताले बुझी लिएको समेतको जिकिर समर्थित कागजात सहित पुनरावेदकले लिएको देखिन्छ। इजलाससमक्ष पुनरावेदकका खरिद entry, विक्री, मौज्दात, आपूर्तिकर्तालाई भुक्तानीसमेतका विवरणहरू विवादित १५६ वटा venders मध्येका केही नमूनाका रूपमा (random sampling) अवलोकनसमेत गरियो। त्यस्तो आपूर्तिकर्ताले वस्तु नै आपूर्ति नगरेको भन्ने स्थापित हुन सकेको पनि पाइएन। पुनरावेदक प्रतिवादीले आफू उपर विवादित भनी दायित्व बोकाइएका आपूर्तिकर्तामध्ये आ.व.२०६४/०६५ मा ३८ वटा, आ.व.०६५/६६ मा ५० वटा नियमित कर विवरण बुझाएका (filer) रहेको पनि सूचीसमेत प्रस्तुत गरेको पाइन्छ। नक्कली फर्म कम्पनी करार गरी कर कार्यालयले घोषित गरेका कतिपय फर्म कम्पनी कर विभागकै website विवरणबाट धेरैपछि बन्द भएका भन्ने पनि देखिन्छ। जस्तै, न्यू कन्काई इन्टरप्राइजेज मिति २०७१।०२।१४ मा मूल्य अभिवृद्धि करबाट बन्द भएको, उन्नती ट्रेड कन्सर्न २०६७ सालमा non-filer भएको, CU Traders २०६९ सालदेखि मात्र non-filer देखिएको, ओम शान्ति इन्टरनेसनल विजनेस प्रा.लि. २०६७ सालपछि non-filer देखिएको एवं पुनरावेदकले कारोबार गर्दा अधिकांश फर्म कम्पनी filer भई पछि non-filer भएका आदि समेतका प्रयाप्त उदाहरण रहे भएको कागजात मिसिल सामेल देखिन्छ। त्यस्तै कतिपय फर्म कम्पनी मूल्य अभिवृद्धि करमा नियमित रहेका र निजहरूलाई चेक मार्फत भुक्तानी दिएका प्रष्ट अवस्था देखिन्छ। जस्तै, डाँफे इन्टरनेसनल, जय अम्बे इन्टरनेसनल ट्रेडेड लि., झरना इन्टरप्राइजेज, न्यू गणपति ट्रेडर्स आदि। त्यस्तै, विवादका १५६ वटा venders मध्ये कतिपय कर चुक्ता (tax clearance) भएका आपूर्तिकर्तासमेत समावेश भएको पुनरावेदन जिकिर रहेको पनि

देखिन आयो। यस्तो स्थितिमा पनि त्यस्ता आपूर्ति कर्तासंग यप अनुसन्धान तहकिकात केही भएको देखिंदैन।

१३. यस्तो स्थितिमा फरक कानूनबाट व्यवस्थित र कार्यान्वित आपूर्तिकर्तामध्ये एउटा आपूर्तिकर्ता श्रद्धा इन्टरप्राइजेजको बिल प्याडमध्ये पनि अगाडि पछाडिका बिलको के कहाँ कसरी काटियो भन्ने अनुसन्धान नभई बिचका बिल नं. ९५३, ९५४, ९५५ लाई मात्र आधार बनाई सम्पूर्ण कारोबार अवास्तविक र नक्कली ठहर गरी पुनरावेदकको आयतर्फको वस्तु खरिदको मूल्यसमेत कायम नहुने गरी निर्णय भएको पाइन्छ।
१४. अब पुनरावेदक प्रा.लि. ले खरिद गरेको वस्तुको लागत मूल्यको (cost of goods sold) खर्च कट्टी नदिएको कर कार्यालयसमेतको निर्णयको सम्बन्धमा विवेचना गर्नुपर्ने देखिन आयो। यस सम्बन्धमा, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा ६ बमोजिम कुनै वस्तु वा सेवाको आपूर्ति मा प्रचलित कानूनबमोजिम मूल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने हुन्छ। पुनरावेदकसँग सम्बद्ध विवाद सेवाको नभई वस्तुको भएकोमा विवाद देखिंदैन। पुनरावेदक प्रा.लि.ले आफ्नो प्रा.लि. लाई आपूर्ति भएका वस्तुको मू.अ. कर तिरेकाले अन्तिम तहबाट आपूर्ति भएको वस्तुको करको आयकर ऐन, २०५८ को दफा १३ बमोजिम खर्च कट्टी गरी आय विवरण बुझाएको पाइन्छ। पुनरावेदक प्रा.लि. ले माथि प्रकरणमा उल्लेख गरेबमोजिम आपूर्तिकर्ता (venders) नक्कली भएको भन्दै पुनरावेदकले खरिद गरेका सम्पूर्ण वस्तुको कुनै पनि खर्च प्रदान नगरी सजयासमेत गरी कर निर्धारण गरेको पाइन्छ। शुरु कार्यालयले आपूर्तिकर्ताको बिल बिजकमा भएको वस्तुको नै आयकरमा कर निर्धारण गर्दा वस्तु आपूर्ति अमान्य गरेको तर सोही वस्तुको बिल बिजकबमोजिमको खर्च कट्टी नदिएको स्थितिमा वस्तुमा मात्र कर लाग्न सक्ने अवस्थालाई कार्यका परिणामले वस्तु आपूर्ति भएको तथ्यलाई स्वीकार गरेको पाइन्छ। नक्कली बिल बिजक भनिएकोमा सोही बिल बिजकको वस्तु स्वीकार गर्नु तर खर्च कट्टी नदिनु स्वयंमा दोहोरो मापदण्ड देखिन आउँछ। शुरु कार्यालयले नक्कली बिल बिजक भनिएका बिललाई नै मान्यता दिई आयकर निर्धारण गरेको तर खर्च कट्टी नदिएको अवस्था देखिन्छ। सो नक्कली भनिएको बिल बिजकका वस्तुको मूल्य (cost) मा परिमाण (quantity) मा वा स्तर(quality) मा कुनै प्रश्न उठाको पाइन्न। सोही वस्तु पुनरावेदक प्रा.लि. ले बिक्री गरी गरेको आयमा भएको मुनाफाको विवरणबमोजिम आयकर पनि लिएको देखिन्छ। माथि प्रकरण प्रकरणमा उल्लेख भएबमोजिम पुनरावेदकको वासलात खाता, ledger, stock book, payment receipt समेतबाट वास्तविक रूपमा आपूर्तिकर्ताबाट वस्तु खरिद गरेको भनी जिकिर लिइरहेको अवस्था देखिन्छ। तत् बखत रू.५०,०००।- भन्दा घटीको सामान आपूर्ति भएमा नगदमा नै पनि payment हुन सक्ने स्थिति पनि देखिन्छ।

१५. लागत खर्च कट्टी पाइने सम्बन्धमा आयकर विभागले मिति २०६३।०४।०३ मा आयकर ऐन, २०५८ को दफा १०१ बमोजिम संशोधित कर निर्धारण गर्ने सम्बन्धमा परिपत्र जारी गरेको पाइन्छ। ऐनको दफा ७५ मा उक्त ऐनमा भएका व्यवस्थाहरूको व्याख्या सहितको परिपत्रहरू जारी गर्न सक्ने र त्यस्ता परिपत्रहरू बाध्यकारी हुने भन्ने व्यवस्था भएको देखिन्छ। यस्ता नीतिगत परिपत्र, निर्देशिका, व्याख्या कानूनसरह कर कार्यालयले परिपालना गरी आएको पाइन्छ। उक्त परिपत्रले ऐनको उद्देश्यको अधीनमा रही न्यायोचित कर निर्धारण गर्नुपर्ने भन्दै दफा ६ को गणना गर्दा अर्थात् निर्धारणयोग्य आय गणना गर्दा परिच्छेद ३ को रकमबाट परिच्छेद ५ को रकम घटाएर गणना गर्न पर्छ। परिच्छेद ५ मा भएको व्यवस्थामा कारोबारसँग सम्बन्धित खर्चहरू अर्थात् आय आर्जनसँग सम्बन्धित खर्चहरू कट्टा गर्न पाउँछ। तर करदाताले घोषणा गरेको वा अनुसन्धानको क्रममा बिक्री वा आम्दानी लुकाएको अर्थात् आयको गणना गर्दा समावेश गर्नुपर्ने रकमहरू समावेश नगरेमा त्यस्तो कारोबारको ऐनको दफा १५ को उपदफा (२) को खण्ड (क) अनुसार लागतको खर्च मात्र कट्टी गर्न (एलाउन्स) दिनुपर्ने हुन्छ। त्यस्ता आय लुकाएको वस्तु वा सेवाको परिच्छेद ६ बमोजिम लेखाङ्कन भइसकेको रहेछ र सोही परिमाणभित्रको वस्तु वा सेवाको हकमा दोहोरो खर्च दिन मिल्दैन। यस्तो स्थितिमा आयकर ऐनको दफा ३५ आकर्षित हुने हुँदा त्यस्ता प्रबन्धको पुनः चरित्रीकरण गरी आय गणना गर्नपर्छ भन्ने व्याख्यासमेत भएको पाइन्छ।
१६. यस व्यवस्थाले लागत खर्च (cost of goods sold) का सम्बन्धमा दिशाबोध गरेको पाइन्छ। आयकर निर्धारण गर्दा लागत खर्च अमान्य गर्न सकिन्न। केही करदाताले बिक्री वा आम्दानी लुकाएको स्थितिमा पनि लागत खर्च कट्टी गर्न पाउने कानूनसरह परिपत्र स्वयं विभागले मातहत कार्यालयलाई गरेको देखिन्छ। यस मुद्दामा पुनरावेदक प्रा.लि. ले कुनै प्रकारको त्रुटि नगरेको भनी जिकिर लिँदालिँदै कर विभाग आफैले मूल्य अभिवृद्धि कर उठाउने अख्तियारी प्रदान गरेको venders श्रद्धा इन्टरप्राइजेजका हकमा पनि उचित छानबिन अनुसन्धान नगरी पुनरावेदक प्रा.लि. लाई केही पनि लागत मूल्य नदिएको अवस्था देखिन्छ। प्रस्तुत परिपत्रले समेत बिल बिजकबाट आम्दानी लुकाएको अवस्थामा पनि लागत मूल्य (cost of goods sold) खर्च कट्टा दिनुपर्ने भन्ने भएकोमा पुनरावेदक प्रा.लि. का हकमा न्यायोचित करसमेत निर्धारण गरेको अवस्था देखिँदैन।
१७. यसरी उपरोक्त अवस्थाहरू हेर्दा, मूलतः छुट्टै ऐनले प्रशासन गरेको मूल्य अभिवृद्धि करको दायित्व दोस्रो पक्ष रहेको पुनरावेदक प्रा. लि. लाई श्रद्धा इन्टरप्राइजेजमा अनुसन्धान केन्द्रित रही सोही फर्मका आधारमा १५६ वटा फर्म कम्पनीको कारोबार नक्कली बिल बिजक भएको भनी मूल्य अभिवृद्धि कर बापत कर निर्धारण गरी जरिवाना, शुल्क, ब्याजसमेत निर्धारण गरिएको देखिएका, पुनरावेदकले मूल्य अभिवृद्धि कर

कार्यालयमा नै दर्ता रहेका अधिकांश filer कम्पनीहरूको विवरण दिएकोमा सोतर्फ कुनै अनुसन्धान नगरेको, नक्कली विल विजक भनिएको वस्तुको आधारमा मूल्य अभिवृद्धि कर निर्धारण गरेको, सोही विलबमोजिम पुनरावेदक प्रा. लि. ले खरिद गरेको वस्तुलाई मान्यता नदिई लागत मूल्य (cost of goods sold) समेतको खर्च केही नदिनु लागत मूल्यको सिद्धान्त बर्खिलाप भएको, सोही विल विजक र लागत मूल्यमा गरेको बिक्री र भएको पुनरावेदक प्रा. लि. को नाफा बापत आयकर लिइएको स्थितिमा दोहोरो मापदण्ड (double standard) हुनुको साथै दोहोरो कर (double taxation) को अवस्था भएको, एका पक्षको दायित्व अर्को पक्षलाई बोकाउँदा तथ्ययुक्त आधार प्रमाण र कारण नदेखाई हचुवा तवरबाट भएको, पुनरावेदकले अधिकांश filer फर्म कम्पनीको नाम नामेसी दिँदा सोतर्फ कुनै अनुसन्धान नगरेको, यो यस अवस्थामा यो यो आपूर्तिकर्ता फर्म कम्पनीसँग पुनरावेदक प्रा.लि. को मिलेमतो (meeting of mind) भएको भन्ने पनि अनुसन्धानबाट देखाउन पुष्टि गर्न नसकेको समेतको तमाम अवस्था प्रस्तुत मुद्दामा देखिई सो अनुसन्धान एवं कर निर्धारण नै अपरिपक्क, हचुवा र अनुमानमा निहित रहेको देखिन आयो। निश्चय पनि कर छली (tax evasion) गम्भिर कसूर हुनेमा विवाद रहन्न। तर त्यस्तो विषयमा हुनुपर्ने अनुसन्धान स्वच्छ, तथ्यपरक, वस्तुनिष्ठ एवं प्रमाणिक हुनुका साथै जो जसको जे दायित्व रहन्छ, सो हदसम्मको सजाय कसूदारले भोग्नु पर्ने न्यायको मान्य सिद्धान्त रहेको पाइन्छ। *

१८. तसर्थ, उपरोक्त आधार कारण र लगाउमा रहेको ०७७-NF-००३५ को मूल्य अभिवृद्धि कर मुद्दामा भएको व्याख्यासमेतबाट प्रस्तुत मुद्दामा यस सर्वोच्च अदालतको मिति २०७६।०९।२८ को फैसलासमेत मिलेको नदेखिँदा सो फैसला उल्टी भई प्रस्तुत मुद्दामा प्रारम्भदेखि कै अनुसन्धान अपूर्ण, अधुरो, एकांकी र खास कसूरदार उपर कानूनतः अनुसन्धान नै नगरी कर निर्धारण एवं फैसला भएको देखिएकोले यस फैसला प्राप्त भएको मितिले ६ महिना भित्र मूल्य अभिवृद्धि कर कार्यालयमा filer देखिएका फर्म कम्पनीका सम्बन्धमा पुनः अनुसन्धान गरी सोही आधारमा पुनरावेदक प्रा.लि. लाई वास्तविक खरिद गरेको वस्तुको लागत मूल्य (cost of goods sold) प्रदान गरी पुनः कर निर्धारण गर्नु गराउनु भनी शुरु आन्तरिक राजस्व विभाग, ठूला करदाता कार्यालयमा लेखी पठाउने ठहर्छ। मेरो राय अल्पमतमा परेकाले तपसिलतर्फ केही गरिरहन परेन।

(कुमार चुडाल)

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- कालीबहादुर साम्यु लिम्बु

कम्प्युटर: राधिका घोरासाइने

इति संवत् २०८० साल माघ महिना १६ गते रोज ३ शुभम् -----।